

KUR'AN'I
ANLAMADA
YÖNTEM

DİLSEL AĞIRLIKLIL ELEŞTİREL YAKLAŞIM

Editör: Mürsel ETHEM

Editör: Mürsel ETHEM

ilâhiyât

ilâhiyât

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
ق وَالْقُرْآنِ الْمَجِیْدِ

Kâf. O şanlı, şerefli Kur'an'a yemin olsun.

Şah damarımızdan daha yakın olan Halik'in, bize yakınlık hikmetinin müşahhas bir anlama kavuşması, dünya ve ahiret saadeti ilkelerinin hayatımıza tulu ettirilmesi için; Kur'an-ı Kerim'in en doğru şekilde okunması, anlaşılması ve tefsir edilerek insanlığa anlatılması elzemdir.

Kur'an-ı Kerim'in hayatlarda yer bulabilmesi doğru anlaşılmasına bağlıdır. Onun doğru anlaşılmasında en başta gelen hususlardan birisi; dilsel yapısının sağlıklı bir şekilde açıklığa kavuşturulmasıdır. Biz bu çalışmamızda Kur'an-ı Kerim'le alakalı dilsel ağırlıklı olan şu hususları ele alıp bir nebze de olsa anlaşılmasına katkı sağlamaya çalıştık:

- Kur'an-ı Kerim'in çevirisi ve izlenilmesi gereken hususlar,
- Kur'an-ı Kerim sözlüğüne duyulan ihtiyaç ve kriterleri,
- Kur'an-ı Kerim'in hitap özelliği ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sonuçlar,
- Kur'an-ı Kerim'in anlaşılması için izlenen yöntemler ve Sami Dillerinin konumunu ortaya koyan iki örnek çalışması,
- Kur'an-ı Kerim'in anlaşılmasında deyim, mecaz ve edatların yeri ve rolü,
- Çalışmamızın sonunda ise Kur'an-ı Kerim'in yorumunda başvurulan iki ana yöntem ele alınmıştır: "Kur'an'ı Kur'an'la tefsir" ve "Kur'an'ı rivayetle tefsir". Her iki yöntem her ne kadar "rivayet tefsiri" olarak kabul edilse de, ilgili bölümlerde müfessirin belirleyiciliği konusunda bazı mülahazalarda bulunduk.

İyi Okumalar Dileriz...

ISBN 978-625-6961-03-6

9 786256 961036

ilāhiyāt 883

© MAKGRUP MEDYA PRO. REK. YAY. A.Ş.

*Kur'an'ı Anlamada Yöntem
(Dilsel Ağırlıklı Eleştirel Yaklaşım)*

Editör:
Mürsel ETHEM

Yazarlar:
Faima İSRAFİLOVA, Yusuf TOPYAY,
Arslan KARAOĞLAN, Ahmet ÖZDEMİR,
Mürsel ETHEM, Mehmet AKIN, Ahmet KARADAĞ,
Ahmet Sait SICAK, Hamza SADAN

ISBN 978-625-6961-03-6

1. Baskı: Aralık 2022

Sertifika No: 44396

İmla Kontrol/Tashih: Sabri DEMİR
Mizanpaj: TAVOOS
Sayfa Düzeni: TAVOOS
Kapak: MAKGRUP MEDYA PRO. REK. YAY. A.Ş.
Baskı: Vadi Grafik - Sertifika No: 47479

ilāhiyāt

Cinnah Cd. Kırkpınar Sk. 5/4 Çankaya / Ankara
Tel: (0312) 439 01 69
www.ilahiyatyayin.com
editor@ilahiyatyayin.com
satis@ilahiyatyayin.com
www.instagram.com/ilahiyatyayin

KUR'AN'I ANLAMADA YÖNTEM

DİLSEL AĞIRLIKLIL ELEŞTİREL YAKLAŞIM

Editör

Mürsel ETHEM

Yazarlar

Faima İSRAFILOVA

Yusuf TOPYAY

Arslan KARAOĞLAN

Ahmet ÖZDEMİR

Mürsel ETHEM

Mehmet AKIN

Ahmet KARADAĞ

Ahmet Sait SİCAK

Hamza SADAN

İÇİNDEKİLER

EDITÖRDEN	7
GİRİŞ	9
I. DİLBİLİM VE ÇEVİRİBİLİMİN KUR'AN'IN ANLAŞILMASINA KATKISI	17
Faima İSRAFİLOVA	
II. KUR'ÂN'IN ANLAŞILMASINDA SÖZLÜKLERİN DURUMU	67
Yusuf TOPYAY	
III. KUR'AN, HİTAP TÜRLERİ VE ÖZELLİKLERİ	87
Arslan KARAOĞLAN	
IV. KUR'AN'I ANLAMADA USUL VE SAMİ DİLLERİ YAKLAŞIMI	123
Ahmet ÖZDEMİR	
V. KUR'AN'DA TA'RİB TARTIŞMASI	155
Mürsel ETHEM	
VI. KUR'ÂN'DA DEYİMLER - MECAZLAR VE TÜRKÇEYE AKTARIMI	211
Mehmet AKIN	

**VII. KUR'ÂN'DA GEÇEN BAZI EDATLARIN
TÜRKÇEYE AKTARIMI 241**
Ahmet KARADAĞ

**VIII. YORUMDA ÖZNEMLİK AÇISINDAN BİR METOT OLARAK
KUR'ÂN'IN KUR'ÂN'LA TEFSİRİ 275**
Ahmet Sait SICAK

**IX. RİVAYET TEFSİRİNDE MÜFESSİRİN TERCİHİNİN
BELİRLEYİCİLİĞİ 323**
Hamza SADAN

EDİTÖRDEN

Hamd, bütün âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. Salât ve selâm O'nun elçilerinin üzerine olsun.

Kur'an-ı Kerim'in nüzulünden itibaren anlaşılması için çeşitli çabaların gösterildiğini görmekteyiz. Son vahyin ilk müfessiri olan Hz. Muhammed (s.a.v.); Kur'an-ı Kerim'i yorumlarken onda geçen mücmel, mutlak ve müşkil olan lafızları veya ifadeleri sırasıyla tebyin, takyit ve tavzih etmiştir. Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Kur'an-ı Kerim'in yorumuna bu usullerle yaklaşımını, genel olarak dilsel ağırlıklı görüyoruz. Sahabe-i Kiram ve sonraki dönemlerdeki Kur'an yorumcuları, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Kur'an-ı Kerim'i yorumlama usullerine paralel bir şekilde tefsir çalışmalarını devam ettirmişlerdir. Zamanın geçmesiyle bu paralellik sistematik hale getirilip ve belli prensip ve usuller üzerinde devam ettirilmektedir.

Bununla beraber, ilim adamları merak ve istidatlarına göre Kur'an-ı Kerim'e farklı açılardan yaklaşmakta ve bu minvalde çalışmalarını kaleme almaktadırlar. Bu hakikate binaen mevcut tefsir külliyatı geniş bir yelpazeye sahip olmaktadır.

Biz bu çalışmamızda Kur'an-ı Kerim'in dilsel boyutunu ele alarak irdelemeye çalıştık. Nitekim kanaatimize göre, Kur'an-ı Kerim'in anlaşılmasında en başta gelen prensiplerden birisi; onun dilsel açıdan doğru anlaşılmasına bağlıdır. Çünkü bütün dinlerin rehberi dildir.

Muciz olan Kur'an-ı Kerim'in anlaşılmasında bu çalışmamızın küçük de olsa katkı sunacağını ümit ve temenni ediyoruz.

Bu çalışmamızı okuma zahmetine katlanıp değerli görüşlerinden dolayı İlahiyatçı, emekli hekim Dr. Sabri Demir'e en içten teşekkürlerimi, sevgilerimi ve saygılarımı sunmayı burada yerine getirilmesi gereken bir borç bilirim.

Son olarak, kitabın oluşmasında emeği geçen bütün yazarlara ayrı ayrı teşekkür eder başarılar dilerim.

Allah, mutlak bilgi sahibidir...

Mürsel ETHEM

Denizli 2022.

GİRİŞ

Kur'an-ı Kerim'i anlamak için Arapça bilmek şarttır. Bununla beraber herkesin Arapça bilmesini de beklememiz mümkün değildir. Bundan dolayı Kur'an-ı Kerim'in farklı dillere çevirileri kendiliğinden zorunlu olarak ortaya çıkmaktadır. Kur'an-ı Kerim'i başka bir dile çevirme işlemi, Dilbilim ve Çeviribilim'in ilgi alanına girmektedir. Kur'an-ı Kerim'in başka bir dile çevrilmesi esnasında uyulması gereken en önemli kriterlerden biri; doğru bir çeviri yönteminin tespitidir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'in çeviri ve tefsiriyle meşgul olan bazı ilim adamları çalışmalarında, doğru bir çeviri yöntemini tercih etmedikleri gibi, herhangi bir çeviri yöntemine bağlı kalmaksızın çeviri faaliyetlerinde bulunulabilmektedirler.¹ *Faima İsrafilova* kitabımızın "**Dilbilim ve Çeviribilimin Kur'an'ın Anlaşılmasına Katkısı**" isimli bölümünde, Dilbilim ve Çeviribilim'in içerdiği bazı temalar ve bunların Kur'an-ı Kerim çevirilerinde görülen etkileri üzerinde, örnekler eşliğinde mülahazalar yapmaya çalışmıştır.

Yukarıda belirttiğimiz "Kur'an-ı Kerim'i anlamak için Arapça bilmek şarttır." ifadesinden esas kastımız; Kur'an-ı Kerim'in nüzul vasatındaki Arapçayı bilmektir. Nitekim dil, canlı bir organizma gibidir; bu yüzden kelimeler zamanla önemli ölçüde anlam daral-

¹ Salih Akdemir, *Cumhuriyet Dönemi Kur'an Tercümelere* (Ankara: Akid Yayınları, 1989), 76. Ayrıca bk.: Düccane Cündioğlu, *Kur'an Çevirilerinin Dünyası* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2011), 1; Halil Hacımüftüoğlu, *Kur'ân Tercümelereinde Yöntem Sorunu* (İstanbul: İz Yayınları, 2008), 54 vd.

ması, anlam genişlemesi ve hatta yeni bir anlam kazanması gibi değişikliklerine uğrayabilmektedirler. Kur'an-ı Kerim'in nazil olduğu ilk asırlardan günümüze dek, onun özellikle dilsel boyutlarını ele alan "Vücûh ve Nezâir, Garîbü'l-Kur'ân, Meâni'l-Kur'ân ve Mecâzü'l-Kur'ân" gibi çalışmalar üzerinde durulmuştur.

Çağımızda dilin canlılık ve buna bağlı olarak sahip olduğu manalarda, bu dilin yaşadığı zaman ve ortamlara göre bazı değişimlere uğradıklarına dikkat çeken çalışmaların arttığına şahit olmaktayız. Hem batıda hem de doğuda bu minvalde kaleme alınan çalışmalar kayda değerdir. Ülkemizde de Kur'an-ı Kerim sözlüğünün oluşturulması için ciddi çabaların harcandığını görmekteyiz. Kur'an-ı Kerim sözlüğü oluşturulurken dikkat edilmesi gereken en önemli hususlardan bazıları şunlardır:

- Kelimelerin içinde buldukları zaman ve ortamlara göre geçirdikleri/geçirebilecekleri anlam değişikliklerine dikkat edilmelidir.
- Kelimelerin muhtemel anlam değişikliklerinin tespitinde, sadece Arapçada değil Sami dil ailesi üzerinde de etimolojik değerlendirmeler yapılmalıdır.
- Ayrıca böyle bir sözlük çalışmasında kelimelerin anlamları geçirdikleri tarihi serüvenlere göre kronolojik bir tertibe tabi tutulmalıdır.

Yusuf Topyay "Kur'ân'ın Anlaşılmasında Sözlüklerin Durumu" başlıklı çalışması bu önemli hususlara dikkat çekerek bazı öneriler sunmaktadır.

Bilindiği gibi hitabın iki türü vardır: yazılı ve sözlü hitap. Bu iki hitap çeşidinin kendilerine özgü bazı özellikleri vardır:

Yazılı Hitap: Eğitim öğretim hayatında (kitap, dergi...) ve tamamen yazılı olarak kullanılan dil "yazı dili" dir. Yazılı metinde, anlam genellikle okuyucudan bağımsızdır. Bu nedenle anlam, cümlenin sınırları içinde oluşturulmalıdır. Anlatılması gerekenler belli bir mantıksal sıra ve bütünlük içinde olmalıdır. Okuyucu yazılı bir metinle karşı karşıya olduğu için, anlatılmak istenen kurgu; giriş, gelişme ve sonuçtan oluşup anlamsal boşluklar bırakılmadan anlatılmalıdır. Okur, anlatılmak istenileni metnin sınırları içerisinde

anlamak durumunda olduğundan, yazılı metinlerde anlamın belirlenmesinde, metin dışı unsurlara genelde ihtiyaç hissedilmez. Başka bir deyişle, anlamın tüm yükü metnin omuzlarındadır.

Sözlü Hitap: Günlük hayatta kullanılan dil, “konuşma dili” olarak bilinir. Bu hitap tarzının anlamını tamamlayan üç unsur dikkatimizi çekmektedir: (a) Sözü söyleyen; (b) Sözü dinleyen ve (c) sözün söylendiği ortam/bağlamdır. Böyle bir hitapta anlamın şekillenmesinde muhatap önemlidir, onu dikkate almadan anlam şekillenemez. Çünkü sözlü hitaplarda anlam genellikle söylenen ibarelerin sınırlarını aşmaktadır. Bu yüzden, “kimin”, “kime”, “nerede”, “ne zaman” ve “niçin” hitap ettiğinin ve hitap şeklinin bilinmesi ve belirlenmesi önemlidir.

Kur’ân, kitabî (yazımsal) değil, hitabî (sözel) bir metindir. Böyle olunca “Kur’an’da tekrarlar tartışmaları”, “Kur’an’da konu bütünlüğünün olmaması” ve benzeri münazaralar kendiliğinden çözüme kavuşmuş olacaktır. Nitekim bu tür tartışmaları dile getirenler; yazılı bir metinde olması gereken kriterleri, sözlü bir metinde aramakta ve neticede bulamadıklarında eleştiriler yağdırmaktadırlar. *Arslan Karaoğlan “Kur’an, Hitap Türleri ve Özellikleri”* isimli bölümde, Kur’ân’ın kendine has sözlü hitap türüne ve bu türdeki argümanların çeşitliliğine dikkat çekerek, onun anlaşılması ve yorumlanmasındaki işlevini ortaya koymaktadır.

Son vahyin ilk nüzulünden günümüze kadar, Kur’an’ı anlama faaliyetleri üzerine yapılan çalışmaları, İslam geleneğinde iki ana kısma ayırmamız mümkündür: Rivayet ve Dirayet tefsiri. Bununla beraber zamanın geçmesi ve şartların değişmesiyle, Kur’an’a Tarihselcilik, Hermenötik, Semantik gibi farklı açılardan yaklaşılmış ve buna paralel yorumlama teşebbüslerinde bulunulmuş ve bulunulmaktadır. Bu teşebbüsler son yüzyıllarda, Batı’da ortaya çıkan gelişmelerin etkisiyle, Kur’an’ı anlamada farklı bir boyut kazanmıştır. Bu ve buna benzer konular *Ahmet Özdemir* tarafından “**Kur’an’ı Anlamada Usul ve Sami Dilleri Yaklaşımı**” başlığı altında ele alınarak etraflıca irdelenmiştir. Bilahare, Sami Dilleri hakkında özet bilgilere yer verildikten sonra Kur’ân’ı anlamada

Sami Dilleri Yaklaşımı'nın belirleyiciliği ve önemi üzerinde durulmuştur.

Zamanla kelimelerin anlam değişimine uğramaları apaçık bir durumdur. Kelimeler, tıpkı canlı organizmalar gibidir. Kelimelerin canlılık hususiyetlerinden dolayı anlam daralmasına, anlam genişlemesine uğraması ve yeni bir anlama geçişi, her zaman ihtimal dâhilindedir. Bununla beraber bazı sözcükler tarihe meydan okurcasına kök anlamlarını asırlarca koruyabilmektedir. Bu tespitleri Kur'an'da geçen sözcükler üzerinden kıyaslama yaparak değerlendirmemiz daha olasıdır. Bu nedenle Kur'an'ın nüzul dönemindeki anlamını tespit etmek, onu ilk muhatapların anladığı gibi anlamak için art süremlî semantik (diachronic) çalışmaların gerekliliği kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Bu anlayıştan hareketle Merhum Prof. Dr. Salih Akdemir, Sami Dilleri vasıtasıyla Kur'an'da geçen kelimelerin kök anlamlarının tespit edilmesi için art süremlî semantik çalışmaları yürütmüştür. Akdemir bu hedefini gerçekleştirebilmek için Kur'an'da geçen yirmi kök üzerinde, yüksek lisans ve doktora öğrencilerinden on beş kişiye danışmanlık yapmıştır. Akdemir'in danışmanlığında yürütülen bu tez çalışmaları başarıyla savunulmuş ve tamamlanmıştır.

Söz konusu çalışmalarda, tez konusu olan köklerin genelde *anlam daralmasına, anlam genişlemesine veya anlam değişimlerine* uğradıkları görülmektedir. Ayrıca bu çalışmaların bazılarında; “برك /brk”, “سبح /sbh”, “قدس /kds”, “حسب /hsb”, “امن /emn” ve “كفر /kfr” gibi köklerin kök anlamlarının muhafaza edildiği ortaya konulmuştur.

Mürsel Ethem “Kur'an'da Ta'rib Tartışması” başlıklı çalışmasında, ilk önce Kur'an'da ta'rib ile ilgili tartışmayı ele almakta, bazı tespitlerde bulunmaktadır. Ardından; Kur'an'da geçen “راعنا /râinâ” ile “الرَّحْمَنُ /er-Rahmân” kelimelerinin kök anlamları art süremlî semantik yöntemiyle (her ne kadar Akdemir'in önerdiği yöntemi tüm boyutlarıyla uygulanmasa da) tahlil edildikten sonra bazı tespitlerde bulunulmuştur.

Herhangi bir mesajı muhatabına ulaştırmak için iletişim araç-

larına ihtiyaç vardır. Bu araçlar arasında temel unsur dildir. Bir dil gücünü kültüründen, kültür de gücünü dininden, tarihinden, coğrafyasından, edebiyatından ve edebiyatının taşıyıp yansıttığı belagat sanatlarından, dilbilgisi kurallarından ve benzer memba-lardan alır. Bu vasıflar bütün dillerde olmakla beraber Arapçada daha ön plandadır. Cahiliye döneminde Arap dili ve belagati zirveye ulaştığı bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. İşte böyle bir dönemde Kur'an vahyi nazil olmaya başlamış ve meydan okumuştur. Kur'an'da yer alan dil sanatları muhatabını mezcetmiş ve hayran bırakmıştır. Kur'an dilini böyle etkin ve üstün kılan unsurlar arasında, ihtiva ettiği deyim ve mecazları zikredebiliriz. Kur'an'ın sağlıklı bir şekilde anlaşılması, yorumlanması ve başka dillere aktarılabilmesi için onun bu edebi yönlerinin doğru bir şekilde tespit edilmesi elzemdir. *Mehmet Akın "Kur'an'da Deyimler-Mecazlar ve Türkçeye Aktarımı"* başlıklı çalışmasında örnekler eşliğinde bu hususlar üzerinde durmaktadır.

Kur'an'ı anlama, tefsir etme ve başka dillere çevirme gayretinde olan birinin Arapçadaki deyim ve mecazların yanı sıra, hurûfu'l-me'ânîyi de dikkate alması gerekir. Hurûfu'l-me'ânî; tek başlarına belli bir anlam ifade etmemelerine rağmen, yer aldıkları ayet(lere) çeşitli ve etkileyici anlamlar kazandıran edatlardır. Herhangi bir ayetin manası ve ondan çıkarılacak hüküm bu edatlara göre değişebilir. Dolayısıyla Kur'an'da geçen edatların anlamlarına vâkif olunmadığında, tefsirde ve mealde hataya düşmek kaçınılmaz olur. Nitekim edatlara yanlış mana takdir etmekten kaynaklanan bazı tercüme hataları, kaynak dili/Arapçayı bilmeyenler tarafından dahi kolaylıkla fark edilebilmektedir. *Ahmet Karadağ* Arapçada geçen edatların bu önemlerine dikkat çekerek meal çalışmalarında şimdiye kadar gözüken hataları ve noksanlıkları asgariye indirebilmek için "*Kur'an'da Geçen Bazı Edatların Türkçeye Aktarımı*" konulu çalışmayı ele almıştır.

Kur'an-ı Kerim'in yorumunda ilk müracaat edilmesi gereken kaynak; mevsukiyeti ve iç bütünlüğünden dolayı yine Kur'an-ı Kerim'in kendisidir. Hz. Peygamber (s.a.v) ve sonrasında birçok müfessir tarafından Kur'an ayetlerinin birbirlerini en güzel şekilde

açıkladığı bir yöntem (تفسير القرآن بالقرآن) olarak benimsenmiştir. İlk defa İbn Teymiyye (ö. 728/1327) bu yöntemi “Kur’ân’ın en güzel tefsir kaynağı/metodu” olarak vasıflandırmıştır. Genel kabule göre Kur’ân’ın Kur’ân’la tefsir yöntemi nesnel ve dokunulmazdır. Nitekim bu kabule göre Kur’ân’ı yorumlayan müfessir değil bizzat Kur’ân’ın kendisidir. Fakat bununla beraber, bazı istisnalar hariç, bu yöntemle yapılan çalışmalar incelendiğinde müfessirlerin yorumlarında birçok sebepten dolayı öznelliklerinin kaçınılmaz olduğu göze çarpmaktadır. *Ahmet Sait Sıcak* “**Yorumda Öznellik Açısından Bir Metot Olarak Kur’ân’ın Kur’ân’la Tefsiri**” isimli çalışmasında bu hususiyetlere değinmektedir.

Kur’ân-ı Kerîm’in anlaşılması ve tatbikinin kolaylaştırılması için yapılan yorumlara “tefsir” denilmektedir. Kur’an’ın tefsiri, Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikte başlamış ve daha sonra sahabeden itibaren bir silsile halinde günümüze kadar devam ettirilmiştir. Zamanla ilgili ilim erbabı; tefsiri, yöntemine göre “*dirayet tefsiri*” ve “*rivayet tefsiri*” olarak kategorize etmişlerdir:

Dirayet tefsirine “Re’y” ve “aklî” tefsir de denilir. Bir müfessir ayeti veya sureyi yorumlarken rivayet tefsirinin kaynak ve yöntemlerini dikkate alır. Fakat müfessir yeri geldikçe ilgili rivayetlerin bazılarını eleştirerek aralarında seçim yapar ve rivayetleri yetersiz bulunduğu yerlerde aktif bir şekilde aklî bir yolla yorumlamaya çalışır. Dolayısıyla *dirayet tefsiri*; rivayet tefsirinin kaynak ve yöntemlerinin kullanılmasının yanı sıra, dil, edebiyat, din, mezhep ve çeşitli bilgiler kullanılarak yapılan tefsir çeşididir.

Rivayet tefsiri ise genel kabule göre; “Hz. Peygamber (s.a.v.), sahabe ve tâbiüne izafe edilen tefsire dair aktarılan bütün bilgiler” şeklinde tanımlanmaktadır.

Her iki tefsir çeşidinde de rivayetlere yer verilmektedir. Genellikle rivayet tefsirinde müfessirin rolünün olmadığı/*dirayete* yer vermediği gibi bir düşünce hâkimdir. Fakat esasında *dirayî* tefsirlerdeki kadar olmazsa da, *rivayî* tefsirlerde de öznellikten bahsedilebilir. Çünkü bu tür tefsirlerde müfessirin topyekûn olmazsa bile, bazı hususlarda belirleyiciliği söz konusudur.

Kur'ân-ı Kerîm'in bu her iki tefsir yönteminde de rivayetler, göz önünde bulundurulması gereken önemli bir bilgi kaynağıdır. Dirayet tefsiri yapılmadan önce, ilgili ayetlerle alakalı rivayetlerin tespit edilmesi ve içerdikleri bilgilerin dikkate alınması, göz ardı edilmemesi gerekir. Fakat bununla beraber, bazı ilim adamlarının, rivayetleri gelişigüzel kullanmaları, birçok eleştiriyi de beraberinde getirmiştir. Bundan dolayı tefsirde rivayetler kullanılırken şu hususlara dikkat edilmesi gereklidir:

- Rivayetlerin sıhhatinin iyi araştırılarak sahih olanla olmayanların tespit edilip:
 - sahih rivayetlerin tercih edilmesi,
 - merfu olan hadislere, mevkuf ve maktu olanlara nazaran öncelik verilmesi gerekmektedir.
- İsrâilî rivayetler kullanılırken dikkatli olunması ve
- müfessirin mensup olduğu herhangi bir grubun görüşünü ispatlamak adına, sahih olmayan rivayetlere yer vermemesi gerekir.

Bu ve buna benzer tefsir yöntemlerinde önemli olan hususları *Hamza Sadan* "**Rivayet Tefsirinde Müfessirin Tercihinin Belirleyiciliği**" başlıklı çalışmasında ele almakta ve ayrıntılı bir şekilde tahlillerde bulunmaktadır.